

UDK: 338.46

Fazilat SAPAYEVA,

Urganch Ranch texnologiya Universiteti o'qituvchisi.

MEHNAT RESURLARI BANDLIGINI TA'MINLASHDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARINING O'RNI

Annotatsiya

Maqolada xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni belgilab berilgan va xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanish dinamikasi va unda band bo'lgan aholi daromadlarining oshishi o'rtasida bog'liqlik mavjudligi asoslab berilgan. Ta'kidlanganidek, xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, xizmatlar turlarini kengaytirish, xizmat ko'rsatish sohasining tarmoq tuzilmasini optimallashtirish sohada band bo'lganlar daromadini oshirishning strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: postindustrial jamiyat, iqtisodiyot, moddiy ishlab chiqarish sohasi, xizmatlar, xizmat ko'rsatish sohasi, xizmat ko'rsatish sohalari tarkibi, aholi daromadlari, ish haqi.

Abstract

The article defines the role of the service sector in the socio-economic development of the country, and also establishes the existence of a connection between the dynamics of development of the service sector and the growth of income of the population employed in it. justified. As noted, the development of the service sector, expansion of types of services, optimization of the network structure of the service sector is one of the strategic directions for increasing the income of those employed in the industry.

Key words: postindustrial society, economy, material production sector, services, service sector, structure of the service sector, population income, wages.

Kirish. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida xizmatlar sohasi ustuvor o'rinni egallaydi. Bu nafaqat rivojlangan bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarga, balki yaqindagina bozor islohotlari yo'lga kirgan davlatlarga ham taalluqlidir. Shak-shubhasiz, xizmatlar sohasi marketingi shakllanish jarayonida. Uni o'rganishda ko'pincha F.Kotler kitoblariga asoslanishadi. Biroq xozirgi vaqtda bu muammo dolzarbdir va ko'pchilik mualliflar o'zlarining tadqiqotlarini xizmatlar marketingiga bag'ishlashadi. Bu esa yaqin kelajakda biz – xizmatlar sohasining iste'molchilari uchun ko'proq jon kuydirishlarini anglatadi. Xizmatlar sohasi murakkab, ko'p rejali mexanizm bo'la turib, faoliyatning bir qator yo'nalishlarini (savdo va transportdan ta'lim va sug'urtalashgacha) qamrab oladi va zamonaviy iqtisodiyotning istiqbolli sohalariidan biri hisoblanadi.

Restoran va otellar, sartaroshxona va ustaxonalar, sport klublari va o'quv muassasalari, turfirmalar, auditor-konsalting kompaniyalari, banklar, shifoxonalar, sanatoriyalar, istirohat uylari, muzeylar, kinoteatrlar, teatrlar – bularning hammasi hammasi xizmatlar sohasiga taalluqlidir. Ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan sohani va uning doirasida faoliyat ko'rsatuvchi xizmatlar bozorini boshqarishda mavjud bo'lgan resurslarning samarali ishlatilishini hisobga olgan holda, inson, ijtimoiy guruhlar va jamiyat talablarini qondirilishini ta'minlashga imkon beradigan va turli xizmatlarga bo'lgan talab va taklif balansini imkon darajada ta'minlash masalasini hal qiladigan zamonaviy usul va uslublarini joriy qilish talab qilinadi. Xizmatlar rivojlangan davlatlar iqtisodiyotining ustuvor sektori hisoblanishadi.

Shimoliy Amerika, Yevropa va Osiyo (Yaponiya va janubiy Koreya) mamlakatlarida xizmatlar sohasida ishlayotgan xodimlar soni boshqa sohalarda band bo'lganlarning umumiy sonidan ham ko'p. Ushbu mamlakatlarda ijtimoiy va xususiy xizmatlar sektori milliy ishlab chiqarish umumiy hajmining 60-70 foizini tashkil qiladi. Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotida ham xizmatlar sohasining ulushi yildan yilga ortib bormoqda. Jumladan, "2022-yilda mazkur sohaning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 54,5 foizni tashkil qildi va iqtisodiyotda jami band aholinig yarmidan ko'pi ushbu sohada mehnat qilmoqda". Xizmatlar bilan shug'ullanuvchilar xizmatlarning tabiyati va

mohiyatini tushunishlari, boshqarishda va marketingda ularning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olishlari muhimdir. Xizmat ko'rsatish sohasi arzon ish o'rinlari yaratish, aholi bandligini ta'minlash va qashshoqlikni kamaytirish orqali mamlakat iqtisodiy o'sishida muhim o'rin tutadi. Xalqaro mehnat tashkiloti hisob-kitoblariga ko'ra, xizmat ko'rsatish sohasining 1 foizga o'sishi qashshoqlikni o'rtacha 1,5 foizga kamaytiradi. Bu, ayniqsa, aholi va mehnat resurslari kundankunga ortib borayotgan mamlakatimiz uchun muhim ahamiyatga ega. Butun dunyoda iqtisodiy rivojlanishning muhim qonuniyati iqtisodiy o'sish va xizmatlarning milliy iqtisodiyotdagi rolining ortishi o'rtasidagi bog'liqlik bo'lib, u xizmat ko'rsatish sohasida foydalaniladigan mehnat, moddiy va moliyaviy resurslar salmog'ining ortib borishida namoyon bo'ladi. Jamiyat rivojlanib, ishlab chiqaruvchi kuchlar o'sib borgan sari bu sohada ham ma'lum rivojlanish kuzatilmoqda. Aholining bandligi ortib bormoqda, mehnatni texnik jihozlash ko'paymoqda, tobora ilg'or texnologiyalar joriy etilmoqda. Hozirgi vaqtda iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri sifatida xizmat ko'rsatish sohasining o'rni juda katta va dolzarbdir. [1-2] Bu, xususan, ishlab chiqarishning tobora murakkablashib borishi, bozorning ham kundalik, ham individual talab tovarlari bilan to'ldirilishi, ilmiy-texnika taraqqiyotining jadal sur'atlar bilan o'sib borishi bilan bog'liq bo'lib, bu jamiyat hayotida yangiliklarga olib keladi. Xizmat ko'rsatish sohasi juda xilma-xil bo'lib, unumdorlikni oshirishga va ishlab chiqarish samaradorligiga erishishga yordam beradigan turli tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bunday faoliyatning yakuniy natijasi tayyor mahsulot emas, balki nafaqat korxonalariga, balki jismoniy shaxslarga - yakuniy iste'molchilarga ham ko'rsatilishi mumkin bo'lgan xizmatlardir. Bugungi kunda xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyotning uchta yirik tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish va servis sohasining rivojlanish darajasi aholi turmushining yuqori sifatini ta'minlash va iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirishning hal qiluvchi omiliga aylandi. Xizmat ko'rsatish sohasining ulkan salohiyatini ro'yobga chiqarish uni barqaror iqtisodiy o'sishning ishonchli manbasiga aylantirishi va uning tashqi iqtisodiy sharoitlarga bog'liqligini kamaytirishi mumkin. Uning ishchi kuchiga nisbatan singdirish qobiliyatiga, bandlikni ta'minlash va buning natijasida mehnatga layoqatli aholi daromadlarini oshirish muammolarini hal etishdagi katta ahamiyatiga alohida e'tibor qaratish lozim. Mehnat bozoriga demografik omillarning bosimi juda yuqori bo'lgan O'zbekiston Respublikasi uchun xizmat ko'rsatish sohasining ijtimoiy ahamiyati keskin ortib bormoqda. O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida aholi o'rtasida ishsizlikni kamaytirish, aholi va oilalar daromadlarini oshirish kabi dolzarb muammolarni hal etishda xizmat ko'rsatish va servis sohasining rolini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bularning barchasini inobatga olgan holda, bugungi kunda O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasini davlat tomonidan tartibga solishga katta e'tibor qaratilmoqda. Uni rivojlantirish O'zbekiston Respublikasida Harakatlar strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish istiqbollari ko'p jihatdan ushbu sohada mehnat va tadbirkorlik faoliyati qanchalik rag'batlantirilayotganiga, unda band bo'lgan ishchilarga qanday maosh to'lanishiga bog'liq.

II. Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish istiqbollari ko'p jihatdan ushbu sohada mehnat va tadbirkorlik faoliyati qanchalik rag'batlantirilayotganiga, unda band bo'lgan ishchilarga qanday maosh to'lanishiga bog'liq. Shu munosabat bilan iqtisod fani va mamlakatimiz olimlari oldida xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishining turli jihatlarini o'rganishdek eng muhim vazifa turibdi. Hozirgi vaqtda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning individual muammolariga bag'ishlangan qator ishlar mavjud. Xususan, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari iqtisodchilarining tadqiqotlarida Z.I. Belikina, O.A. Balaeva, T.D. Burmenko, M.D. Predvoditeleva, E.A. Razomasova, M.M. Xaykina va boshqalar xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish muammolari va uning aholi turmush darajasiga ta'sirini ko'rib chiqdilar. Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning nazariy va uslubiy muammolari O'zbekistonda akademik iqtisodchi olimlarning ishlarida ham o'rganilgan. Xususan, Q.X.Abduraxmonov, M.M.Muhammedov, M.K. Paradaeva, I.S. Tuxlieva, E.S. Fayziev va boshqalar. Biroq, xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanish darajasi va ushbu soha xodimlarining daromadlari darajasi o'rtasidagi o'zaro ta'sir masalalari amalda o'rganilmagan.

III. Tadqiqot metodologiyasi.

Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatining rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlar va jihatlarga egadir. Shunga ko'ra, muayyan omillar ta'sirini ifodalovchi mazkur soha rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari va rivojlanish tendensiyalarini nazariy jihatdan yoritib berish alohida ahamiyatga egadir.

Bugungi kungacha xizmatlarning yaxlit ma'noga ega ta'rifi mavjud emas. Ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatiga ko'ra muayyan tavsifni aniqlashda moddiy ne'matlarga nisbatan farqli ravishda xizmatlarni ijtimoiy ahamiyati va iqtisodiy natijasi bo'yicha tavsiflash alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu holatda xizmatlarning muhim xususiyati sifatida kishilar ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq faoliyat hisoblanib, konkret faoliyat shakli yoki turining pirovard natijasi ko'rinishida namoyon bo'ladi.

Hozirgi ba'zi iqtisodiy adabiyotlarda xizmatlar ommalashgan quyidagi turda tavsiflanmoqda "... maqsadli (ongli) mehnat bo'lib, unda ishlab chiqarishning samarasi uning iste'moli bilan mos tushadi".

G'arbiy Yevropa davlatlari iqtisodchi olimlari tomonidan "xizmat" kategoriyasiga quyidagicha ta'rif berilgan: xususan, F.Kottler xizmatlar deganda yirik xilma-xillikdagi faoliyat turlari va tijorat mashg'ulotlarini ta'riflab, ular "bir taraf ikkinchi tarafga taklif qilish mumkin va asosan, ularni his qilib bo'lmaydi hamda biror-bir narsaga egalik qilishga olib kelmaydi. Xizmatlarni ko'rsatish moddiy ko'rinishdagi tovar bilan bog'liq bo'lishi mumkin yoki aksincha, bog'liq bo'lmasligi ham mumkin".

T.Xillaning bergan ta'rifiga ko'ra, xizmat – bu qandaydir iqtisodiy birlikka tegishli bo'lgan shaxs yoki tovar holatining boshqa iqtisodiy birlik tomonidan oldindan birinchi birlikning roziligi bilan sodir etiladigan faoliyati natijasidagi o'zgarishidir. Ushbu ta'rif xizmatlarni aniq foydali iqtisodiy faoliyatning natijasi sifatida qarash imkonini beradi va xizmatni almashuv hamda savdoning predmetiga aylantiradi.

M.Katels iqtisodiyotining axborot va axborotlashtirish bilan bog'liq xususiyatlariga e'tibor berib, xizmatlarni yangicha tavsifga egaligi va xizmatlarni ko'rsatishda faoliyatning yangi ko'rinishlarini tadqiq etgan. Uning fikricha, xizmatlar kategoriyasi tarixan turli xil ijtimoiy tuzilmalar va ishlab chiqarish tizimlaridan shakllanib kelayotgan faoliyatni o'z ichiga oladi. Xizmat ko'rsatish sohasida rang-barang faoliyat turlarini biriktirib turuvchi yagona belgi ushbu yagona (umumiy) belgining yo'qligidir. Xizmatlarni ularga tegishli bo'lgan ichki xususiyatlardan kelib chiqib aniqlashda shuni aytish kerakki, axborot iqtisodiyotining rivojlanishi bilan tovarlarning "nomoddiyligi" va "moddiyligi" o'rtasida mazmunan farqi yo'qoldi.

Albatta, iqtisodiyotning transformatsiyalashishi sharoitida aksariyat xizmatlar turlari tarkibida moddiy buyumlar ahamiyatli o'ringa ega bo'lsa, buning aksi moddiy ishlab chiqarish tarkibida nomoddiy ko'rinishdagi elementlar hissasi oshib bormoqda.

N.A.Barinovning bergan ta'rifiga ko'ra, "xizmat – bu mahsulotning (narsaning) foydali harakati yoki insonning o'ziga xos, oqilona ehtiyojlarini qondirish uchun faoliyat shaklida namoyon bo'ladigan, foydalanish qiymatlarini yaratadigan mehnat natijalari bo'yicha paydo bo'ladigan iqtisodiy munosabatlardir". Shuning uchun xizmat ko'rsatish jarayoniga iste'molchilarga xizmatlarni etkazib berish jarayoni, ya'ni har qanday shakldagi jismoniy va yuridik shaxslarning ehtiyojlarini qondirish jarayoni sifatida qaralishi kerak.

"Xizmat" tushunchasining aniqroq ta'rifini keltiradigan bo'lsak, bizningcha, "xizmat – uni bajaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi bevosita o'zaro aloqalarning natijasi bo'lib, iste'molchining talabini qondirish bo'yicha bajaruvchining foydali faoliyatida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatdir".

Ta'kidlash kerakki, xizmat tushunchasini ko'rib chiqishda xizmatlar bozorini davlat tomonidan tartibga solishning muhim vositalaridan biri sifatida xizmatlarni standartlashtirishga alohida e'tibor qaratiladi. Xizmat ko'rsatishda standartlar kimyoviy tozalash, kir yuvish, mehmonxona biznesi, aloqa, sug'urta, bank, savdo, transport xizmatlari, avtomobillarga xizmat ko'rsatish kabi sohalarda qo'llanishi mumkin.

Jahon banki tadqiqoti natijalariga ko'ra, Qo'shma Shtatlar dunyodagi eng yirik iqtisodiyotlardan biri bo'lib, xizmat ko'rsatish sohasi yaxshi rivojlangan.[2] 2021-yilda ushbu tarmoq (qo'shilgan qiymat) mamlakat yalpi ichki mahsulotining 77,6 foizini tashkil etdi. 2021-yilda xizmat ko'rsatish sohasining yalpi ichki mahsulotdagi qo'shilgan qiymati Shveysariyada 71,92%), Buyuk Britaniyada 71,46%, Fransiyada 70,34%, Avstraliyada 65,65%, Germaniyada – 62,88% , Braziliya - 59,38%, Xitoy - 53,31%, Rossiya - 52,91%.

O'zbekistonda 2021-yilda xizmatlarning qo'shilgan qiymatining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 39,6 foizni, 2022-yil uchun dastlabki ma'lumotlarga ko'ra 41,5 foizni tashkil etdi. Ko'pgina rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda xizmat ko'rsatish sohasi band aholining 50% dan ortig'ini tashkil qiladi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich 2021-yilda 51,0 foizni tashkil etdi. Keyingi yillarda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va bunyodkorlik salohiyatini qo'llab-quvvatlash orqali aholi uchun munosib turmush sharoiti yaratish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, bandligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ishlar xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yurituvchi korxonalaridagi aholi sonining ko'payishiga olib keldi. Respublikada xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirishning asosiy vazifalari va yo'nalishlarini amalga oshirish jarayonida 2017-2022-yillarda bozor xizmatlari hajmi 1,9 barobar oshib, 357,6 trln. so'm. Aholi jon boshiga ko'rsatilgan xizmatlar hajmi shu davrda 1,7 barobar oshib, 10,0 million so'mni tashkil etdi. 2017–2022 yillarda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish dinamikasi xizmatlarning asosiy turlarini rivojlantirishning ijobiy tendentsiyalaridan dalolat beradi.[3-4]

Iqtisodiy faoliyatning asosiy turlari bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar hajmi (mlrd.so'm)

Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023 (IV kvartal)
Xizmatlar – jami	284 388,1	366 891,0	329 201,5
axborot va aloqa sohasidagi xizmatlari	17 755,1	24 508,1	22 712,2
moliya xizmatlari	59 733,3	80 849,1	76 341,6
transport xizmatlari	67 238,6	83 985,6	75 198,4
shu jumladan: avtotrasport xizmati	36 249,3	41 726,8	36 108,3
yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	8 375,4	13 115,6	11 897,9
savdo xizmatlari	72 483,2	89 816,2	78 344,3
ko'chmas mulk bilan bog'liq xizmatlar	8 081,1	9 581,7	8 346,7
ta'lim sohasidagi xizmatlar	12 102,6	15 858,4	13 940,8
sog'liqni saqlash sohasidagi xizmatlar	5 105,9	6 613,1	6 030,1
ijara va lizing bo'yicha xizmatlar	5 351,0	6 471,7	5 132,0
kompyuterlar, shaxsiy foydalanish buyumlari va maishiy tovarlarni ta'mirlash bo'yicha xizmatlar	4 680,5	5 707,3	4 936,1
shaxsiy xizmatlar	6 764,1	8 670,8	7 846,9

me'morchilik, muhandislik izlanishlari, texnik sinovlar va tahlil sohasidagi xizmatlar	6 306,8	7 284,2	5 419,7
boshqa xizmatlar	10 410,5	14 429,2	13 054,8

So'nggi yillarda O'zbekistonda axborot texnologiyalari (IT) sohasi jadal rivojlanmoqda. Respublikada AKT infratuzilmasini rivojlantirish, jumladan, Internetga keng polosali ulanish xizmatlarini kengaytirish va yangi ma'lumotlarni qayta ishlash markazlarini qurish uchun investitsiyalar faol jalb etilmoqda. 2017-2022 yillar davomida aloqa va axborotlashtirish xizmatlarining umumiy hajmi 3 barobar oshdi. 2022-yil oxiriga kelib aloqa va axborotlashtirish xizmatlari hajmi 22,9 trln. so'm 2017 yilga nisbatan 14,7 trln. so'm O'zbekiston bozorida uyali aloqa xizmatlarini "Unitel" MChJ ("Beeline" savdo belgisi), "Universal Mobile Systems" MChJ (UMS savdo belgisi), RWC QK (Perfectum Mobile savdo belgisi), "Coscom" yakka tartibdagi tadbirkor MChJ ("Usell" savdo belgisi) kabi kompaniyalar taqdim etadi. "Humans" MChJ ("Humans" savdo belgisi) va "O'zbektelekom" AK UzMobile filiali. O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasining yana bir muhim bo'g'ini moliya sektoridir. Mamlakat yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni joriy etish, shuningdek, moliyalashtirish imkoniyatlarini yaxshilash orqali bank sektorini rivojlantirmoqda. Respublika hukumati tomonidan moliya sohasiga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish bo'yicha ishlar olib borilmoqda, bu esa bu erga yangi texnologiyalar va to'plangan tajribani olib kirish, moliya sektorini modernizatsiya qilishga hissa qo'shish imkonini berdi.[5-6]

IV. Taxlil va natijalar.

2017–2022 yillarda moliyaviy xizmatlar hajmi 5,1 barobar oshdi. 2022 yilda moliyaviy xizmatlar hajmi 80,4 trln. so'm 2017-yilga nisbatan (15,0 trln. so'm) 2022-yilda moliyaviy xizmatlar hajmining 65,4 trln. so'm 2017-2022 yillar davomida transport xizmatlari hajmi 1,5 barobar oshdi. Shunday qilib, 2022 yilda ularning hajmi 2017 yilga nisbatan (36,2 trln. so'm) 44,8 trln. so'mni tashkil etdi va 81,0 trln. so'mni yoki ko'rsatilgan bozor xizmatlari umumiy hajmining 22,7 foizini tashkil etdi. Iqtisodiyotda ko'rsatilgan xizmatlar umumiy hajmining salmoqli qismini (88,8 trillion so'm) savdo xizmatlari tashkil etib, 2017-2022-yillar davomida, umuman, 56,8 trillion so'mga yoki 1,4 baravarga oshdi. 2017-2022 yillar davomida ta'lim sohasiga oid xizmatlar ham 2,3 barobarga oshgan. Masalan, 2022-yilda ta'lim sohasida xizmatlar hajmi 2017-yilga nisbatan (4,4 trillion so'm) 11,0 trillion so'mga oshgan. so'mga etdi va 15,4 trln. so'mni yoki ko'rsatilgan bozor xizmatlari umumiy hajmining 4,3 foizini tashkil etdi. Aholi jon boshiga ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi bu – mamlakatda ma'lum bir davrda ko'rsatilgan barcha xizmatlarning bozor qiymatini, o'rtacha bir kishiga (aholi jon boshiga) aks ettiruvchi ko'rsatkichdir. Ko'rsatilgan bozor xizmatlarining umumiy hajmini doimiy aholining o'rtacha soniga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi. 2023-yilning yanvar-mart oylarida aholi jon boshiga ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 2 679,4 ming so'mga etdi. 2022-yilda ko'rib chiqilayotgan davrga nisbatan o'sish sur'ati 108,6 foizni tashkil etib, hajmi esa 526,3 ming so'mga oshdi. Aholi jon boshiga xizmatlarning asosiy ko'rsatkichlari (2019-2023-yillar yanvar-mart). Ayni paytda O'zbekiston hududida 191 ta institut va universitetlar, jumladan, 28 tasi xorijiy institutlar faoliyat ko'rsatmoqda. U erda 1040,4 ming kishi o'qitiladi. 2017-2022 yillar davomida ularning soni 742,7 ming kishiga oshgan. 2017-yilga nisbatan 2022-yilda sog'liqni saqlash xizmatlari hajmi 4,7 trln. so'mni tashkil etdi va 6,4 trln. so'm Xizmatlarning umumiy hajmida ularning ulushi 1,8 foizni tashkil etdi. Ayni paytda respublika bo'yicha 1,2 mingdan ortiq shifoxona faoliyat ko'rsatmoqda. O'zbekistonda xususiy tibbiyot muassasalari soni ortib bormoqda, bu esa tibbiyot sohasida sog'lom raqobatni yuzaga keltirmoqda, aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini oshirish va ularning narxini pasaytirish imkonini bermoqda. 2022-yilda kichik biznes subyektlari tomonidan ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 173,2 trln. so'mni (2017 yil uchun – 69,2 trln. so'm) va ishlab chiqarilgan bozor xizmatlarining umumiy hajmida ularning ulushi 48,4 foizni tashkil etdi. Ayni paytda O'zbekistonda xizmatlarning yangi turlari faol rivojlanmoqda, ularning mintaqa iqtisodiyoti, birinchi navbatda, shahar aglomeratsiyasi uchun ahamiyati sezilarli darajada oshdi. Bugungi kunda elektron banking va onlayn xaridlar hayotimizning ajralmas qismini tashkil etadi. Zamonaviy axborot olamida internet,

logistika, elektron to'lov tizimlari va elektron hujjat aylanishining paydo bo'lishi natijasida faoliyatning yangi shakli – elektron tijorat faol rivojlanmoqda. [7-8]

Yalpi qo'shilgan qiymatdagi elektron tijorat ulushi 2018 yildagi 0,03 foizdan 2021 yilda 0,57 foizgacha oshdi. Bozorda yangi turdagi xizmatlarning paydo bo'lishi bilan ularni yanada to'liq va sifatli buxgalteriya hisobi uchun monitoring qilish zarurati paydo bo'ldi. 2021-yilda dispetcherlik xizmatlari hajmi, shu jumladan haydovchilarga buyurtmalar berish bo'yicha xizmatlar (masalan, transport buyurtmalarini taqdim etish) 41,8 milliard so'mni tashkil etdi, ularning umumiy ombor va yordamchi transport xizmatlari hajmidagi ulushi (5 380,4 milliard so'm) darajasi 0,8%. 2021-yilda umumiy ovqatlanish xizmatlari (ovqatlanish uzoq joylarda ovqatlanishni tashkil etish bo'yicha kompleks xizmat) hajmi 23,7 mlrd.so'mni yoki oziq-ovqat va ichimliklar ko'rsatish bo'yicha bozor xizmatlari umumiy hajmining (7111,9 mlrd. so'm) 0,3 foizini tashkil etdi. Xizmat ko'rsatish sohasi O'zbekiston iqtisodiyotining tobora muhim qismiga aylanib bormoqda va 2022-yilda u mamlakat yalpi ichki mahsulotining deyarli yarmini tashkil etadi. Katta investitsiyalar va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgani tufayli transport, moliyaviy va AKT xizmatlari kabi turli xizmatlar turlari jadal rivojlanmoqda. Mamlakatimiz milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va xizmat ko'rsatish sohasiga sarmoya kiritishda davom etar ekan, yanada yuksalish va kengayish uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud.[9]

V. Xulosa

Hozirgi bosqichda O'zbekistonda xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirishga aholi farovonligini oshirishning muhim yo'nalishi sifatida qaralmoqda. Xizmat ko'rsatish sohasi va uning o'ta muhim tarmoqlarini yangi rivojlanish bosqichiga modernizatsiya qilish o'z-o'zidan amalga oshmaydi.

Bizning nuqtai nazarimizdan, xizmat ko'rsatish jarayoni, soha korxonalarining sifati va raqobatbardoshligini oshirish mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim. Shunday qilib, quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin.[10] O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida:

-pullik xizmatlar ko'rsatishni rivojlantirish asosida xizmat ko'rsatish sohasini yanada rivojlantirish va kengaytirish;

- respublika hududlarida, shu jumladan qishloq joylarda xizmat ko'rsatish va servis sohasining teng rivojlanishini ta'minlash;

- tarmoq tuzilmasini optimallashtirish, turizm, ta'lim xizmatlari, kompyuter va axborot kommunikatsiyalari sohasidagi xizmatlar, audit, marketing, moliya, konsalting va axborot xizmatlarini nisbatan jadal rivojlantirish;

- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish.

O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotga o'tish jarayonida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish zarur:

- rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasidan kelib chiqib, uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar natijasida yuqori malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyojni hisobga olgan dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish;

- nodavlat ta'lim muassasalari tarmog'ini shakllantirish va yanada rivojlantirish bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazani yaratish hamda davlat va nodavlat ta'lim muassasalari o'rtasida raqobat muhitini yaratish;

- kasb-hunar ta'limi sohasida (tashkiliy, ayniqsa moliyaviy) ish beruvchi va tayyorlanayotgan mutaxassis o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash;

- korxonada xodimlarini tayyorlash va qayta tayyorlash xarajatlarini oshirishni rag'batlantiruvchi iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish;

-ta'lim sifatini oshirish maqsadida kam ta'minlangan oilalardan bo'lgan talabalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, o'quvchilarning o'zlashtirishlariga qarab to'lovlarni doimiy tartibga solish tizimini takomillashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “Respublika taraqqiyotining beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PP-4947-son Farmoni. O‘zbekiston 2017–2021-yillarda” // O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2017 yil, 6-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2018 yil 28 dekabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O‘qituvchi va murabbiylar kuniga bag‘ishlangan tantanali yig‘ilishdagi nutqi.
5. Izvekov K.V. Tarixning postindustrialistik tipologiyasi: yangi yondashuvlarni izlashda // Fundamental tadqiqotlar, 2014. – No 8-5.
6. Mixaylova E.M. Industrial jamiyat nazariyasining asoschisi. Hozirgi zamon siyosiy tafakkuri. Shaxslar, g‘oyalar, tushunchalar: Qisqacha ma'lumotnoma. - Cheboksari: CHKI RUK, 2010 yil.
7. Maxkamov B.Sh. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida uyali aloqa xizmatlarining globallashuvi va samarali rivojlanishi: Doktorlik dissertatsiyasi avtoreferati. – Samarqand, 2016 yil.
8. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasining 2019–2020 yillar statistik to‘plami. – Toshkent: 2020 yil.
9. O‘zbekiston raqamlarda 2021–2022. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining statistik to'plami. – Toshkent, 2022 yil.
10. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining statistik to'plami. T., 2023 yil10.
11. Iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha YaIM bo'yicha jahon mamlakatlari reytingi.